

XARAKTER AKSENTUATSIYASINI O'RGANISH

Furkatova Sevinch Sherzod qizi.

Xo'jamqulova Dilnoza Hazrat qizi.

Denov tadbirkorlik va pedagogika instuti pedagogika fakulteti psixologiya yo'nalishi
112PS-24 gurux talabalari

SHOMUROTOV ULUGBEK MELIKBOBOYEVICH

Denov tadbirkorlik va pedagogika institute Pedagogika fakulteti Pedagogika va
psixologiya kafedrası o'qituvchi (maqola ilmiy raxbari)

Email: ulugbekshomurotov986@gmail.com

Tel: +998915107420

<https://orcid.org/0009-0008-8004-499X>

Anotatsiya: Ushbu maqolada shaxs xarakterining aksentuatsiya turlari, ularning kelib chiqish sabablari, psixologik xususiyatlari hamda yosh davrlarida namoyon bo'lish shakllari haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, aksentuatsiyaning diagnostikasi, o'rganish usullari va pedagogik-psixologik yondashuvlar ham tahlil qilinadi. Aksentuatsiya — shaxs xarakterining ayrim jihatlari haddan tashqari kuchayib, ma'lum hayotiy vaziyatlarda o'ziga xos xulq-atvor xususiyatlarini keltirib chiqaruvchi holatdir. Maqolada K.Leongard va A.E.Lichko tasniflari asosida aksentuatsiyaning turlari, ularni aniqlash va korreksiya usullari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Xarakter, aksentuatsiya, shaxs, psixologiya, diagnostika, Lichko, Leongard, temperament, individual farqlar.

АННОТАЦИЯ: В статье рассматриваются виды акцентуации характера, причины их возникновения, психологические особенности и проявления в различных возрастных периодах. Также анализируются методы диагностики, изучения и коррекции акцентуаций. Акцентуация характера — это чрезмерное развитие отдельных черт личности, проявляющееся в определённых ситуациях. В работе рассмотрены классификации К. Леонгарда и А. Е. Личко, а также подходы к коррекционной работе с акцентуированными личностями.

Ключевые слова: характер, акцентуация, личность, психология, диагностика, Леонгард, Личко, темперамент.

ANNOTATION: This article explores the types of character accentuations, their origins, and psychological features. It also discusses the manifestation of accentuation during adolescence, diagnostic approaches, and psychological-pedagogical methods of correction. Accentuation of character is defined as the excessive development of

certain personality traits, which may cause specific behavioral patterns in certain life situations. The study is based on the classifications of K. Leonhard and A. E. Lichko.

Keywords: character, accentuation, personality, psychology, diagnosis, Leonhard, Lichko, temperament.

Kirish. Xarakter shaxsning barqaror psixologik xususiyatlari yig'indisidir. Har bir inson o'ziga xos temperament va xarakter chizgilari bilan ajralib turadi. Biroq ayrim hollarda ayrim xarakter chiziqlari haddan tashqari kuchaygan bo'lib, bu holat "aksentuatsiya" deb ataladi.

Xarakter aksentuatsiyasi tushunchasi

"Xarakter aksentuatsiyasi" atamasini birinchi bo'lib nemis psixiatri K. Leongard 1968-yilda ilmiy muomalaga kiritgan. U shaxs xarakteridagi ayrim chiziqlar me'yordan ortiq kuchayganda, lekin patologiyaga o'tmagan holatni aksentuatsiya deb izohlagan.

Keyinchalik rus psixiatri A.E. Lichko bu nazariyani rivojlantirib, ayniqsa o'smirlik davridagi aksentuatsiyalarni chuqur o'rganib chiqdi. U aksentuatsiyani "xarakter chiziqlarining haddan tashqari kuchayishi, biroq ijtimoiy moslashuvni buzmaydigan darajadagi o'zgarish" deb ta'riflagan.

Aksentuatsiyaning turlari

K.Leongard tasnifiga ko'ra quyidagi asosiy aksentuatsiya turlari mavjud:

Gipertimik tur – faol, quvnoq, tashabbuskor, lekin ba'zan beparvo.

Distimik tur – jiddiy, kamgap, xafa bo'lishga moyil.

Siklotimik tur – kayfiyat tez o'zgaradi, bir payt quvnoq, keyin tushkun.

Demonstrativ tur – diqqat markazida bo'lishni yoqtiradi, ta'sirchan.

Pedantik tur – aniqlikni, tartibni yoqtiradi, lekin injiq.

Tashvishli (anxioz) – qo'rquvchan, ishonchsiz, o'z fikrini aytishda qiynaladi.

Affektiv portlovchi tur – tez jahl chiqadi, impulsiv harakat qiladi.

A.E.Lichko esa yoshlar orasida quyidagi turlarni ajratgan: gipertim, tsikloid, labil, asteno-nevrotik, sezgir, shizoid, epileptoid, isteroid va boshqalar.

Aksentuatsiyani o'rganish va diagnostika usullari

Psixologiyada aksentuatsiyani aniqlash uchun bir qator metodikalar qo'llaniladi:

Leongard-Shmis testi

Lichko metodikasi (o'smirlar uchun)

MMPI (Minnesota ko'p omilli shaxs testi)

Bek shkalasi (kayfiyat va emotsional fonni baholash uchun)

Diagnostika natijasi shaxsning temperamentini, stressga bardoshlilikini, muloqot xususiyatlarini aniqlashga yordam beradi.

Pedagogik va psixologik ahamiyati

Aksentuatsiyani o'rganish ta'lim-tarbiya jarayonida muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi yoki psixolog o'quvchining aksentuatsiya turini bilgan holda unga individual yondashuvni tanlashi, stress holatlarining oldini olishi mumkin.

Masalan, gipertimik o'quvchi faol topshiriqlarda muvaffaqiyatli bo'ladi, ammo intizomga ehtiyoj sezadi; sezgir tipdagi bola esa tinch, qo'llab-quvvatlovchi muhitda o'zini yaxshi namoyon qiladi.

Xulosa. Xarakter aksentuatsiyasini o'rganish inson shaxsini chuqur tushunish, individual farqlarni inobatga olish va ijtimoiy muhitga moslashuvni yengillashtirish imkonini beradi. Bu yo'nalish psixologiya, pedagogika va sotsiologiyada keng qo'llaniladigan dolzarb mavzulardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Леонгард К. Акцентуированные личности. — М.: Медицина, 1981.
2. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. — Л., 1983.
3. Юнг К.Г. Психологические типы. — М.: Республика, 1995.
4. Karimova V. M. Psixologiya asoslari. — Toshkent: O'zbekiston, 2019.
5. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. — Toshkent: Fan, 2018.
6. Eysenck H. Personality and Individual Differences. — London: Routledge, 1990